

Sveitsiläiset kummikirjeet suomalaisille sotaorvoille – arjen tekstejä kääntämisen haasteina

Anne Männikkö
Turun yliopisto
Saksan kieli

Abstract

During and after the Second World War, i.e. between 1940 and 1958, Finnish war orphans received letters from sponsors both in Finland and abroad in addition to material and financial aid. The aim of this article is to present some preliminary results of a study that attempts to find out how the translation of these letters was organized, and what kind of problems and challenges the organization and the translators were faced with. The research is based not only on information offered by archives and literature but also on private, authentic letters preserved from that time. The presentation is focused on Switzerland and includes authentic letters written in German and sent to a Finnish family by a Swiss sponsor. The research shows that the translation of the correspondence between the sponsor and the families required extensive and systematic organization. It also shows that the resources of the aid organization (Mannerheim League Committee for the Sponsoring of War Orphans) responsible for the correspondence could neither cope with the number of letters nor meet the high standards and ideals set for the translations. As a result many letters were translated by ordinary volunteers outside the organization, and in many cases the responsibility for the translation was left with the receiving families.

Avainsanat: kirjeet, kummitoiminta, kääntäminen, saksan kieli, Sveitsi

1 Johdanto

Käsittelen tässä artikkelissani suomalaisten sotaorpojen ulkomailta saamien kummikirjeiden kääntämistä. Kirjeet liittyvät avustustoimintaan, joka kohdistui suomalaisiin sotaorpoihin sota-aikana ja sen jälkeen, vuosina 1940–1958: sodassa isänsä menettäneet lapset saivat kummeiltaan, sekä kotimaasta että ulkomailta, paitsi rahalahjoituksia ja avustuspaketteja myös kirjeitä. Artikkelini kuvaa alustavia tuloksia tutkimuksesta, jonka tarkoituksena on selvittää, miten ulkomailta tulleiden sotakummikirjeiden kääntäminen on Suomessa edellä mainittuna aikana organisoitu, millaisia haasteita siihen on liittynyt ja miten siinä on onnistuttu. Kirjoitukseni tarkoituksena on antaa myös yleiskuva toiminnasta, johon kummikirjeet liittyivät. Rajaan tässä esityksessäni huomioni erityisesti Sveitsiin sotakummiavustusten lähtömaana ja havainnollistan aiheitani autenttisilla, oman isoäitini saamalla sveitsiläisillä kummikirjeillä, jotka hän on vastaanottanut joko alkuperäisinä saksankielisinä tai suomennettuina. Kirjoitukseni perustuu Helsingissä 23.–24.4.2010 pidetyssä Kääntämisen ja tulkauksen tutkimuksen symposiumissa esittämäni posterin aiheesta ”Käännöksiä sotaorpojen arjessa”.

Ilmiön tutkimus ja esille tuonti näyttää olevan tarpeen, sillä suomalaisten sotaorpojen saamat kummikirjeet eivät näytä vielä juurikaan olleen tieteellisen tutkimuksen kohteena¹, ei siitäkään huolimatta, että niitä voisi tarkastella hyvin monen eri tieteenalan – niin historian, yhteiskuntatieteen kuin kieli- ja käännöstieteenkin – näkökulmasta. Alustavan kartoituksen perusteella näyttää siltä, että sotaorpoiteema kokonaisuudessaan on jäänyt suomalaisessa tieteellisessä tutkimuksessa melko vähäiselle huomiolle. Sotaorpojen kertomuksia koonnut Kontio (2006: 6) jopa toteaa olevan ”suorastaan häpeällistä, että sotaorpojen kohtalo ei ole kiinnostanut esimerkiksi yliopistoissa suoritettavaa tutkimusta” ja väittää ”että sitä ei opiskelijan tarjoamana ole hyväksytty tutkimuskohteeksi”. Kirjan aineisto tarjoaisi hänen mielestään ”montakin tutkimusaihetta” (mts.).

Sotakummikirjeet näyttävät olleen sota-aikana ja vielä pitkään sen jälkeen² merkittävä kääntämisen kohde. Suomalaisesta kääntämisen historiaa käsittelevästä kirjallisuudesta on kuitenkin vaikea löytää viittauksia niihin, varsinaisista aiheeseen keskittyvistä tutkimuksista puhumattakaan. Esimerkiksi suomalaista kääntämisen historiaa yleisesti valottavissa Saksan (2004: 105–120, 154–157) ja Paloposken (2004: 365–367) kirjoituksissa näitä kirjeitä ei mainita, kuten ei kirjeitä muutenkaan. Yllättävää tämä ei ole, sillä tekstilajina kirjeet eivät samalla tavalla ole käännöstieteen keskiössä kuin vaikkapa kirjallisuus, jonka kääntämisen historiaa onkin tähän mennessä Suomessa eniten tutkittu (esim. Riikonen ym. 2007). Lisäksi yksityisluontoiset kirjeet, joita kummikirjeetkin ovat, kuuluvat teksteihin, joita kääntäjät joutuvat harvemmin kääntämään.³ Kummikirjeiden tutkimusta on voinut vaikeuttaa juuri kirjeiden yksityisyydestä johtuva aineiston vaikea saatavuus. Lisäksi ”dokumenttien puute” (Saksa 2004: 169) on ongelmana tämänkin tekstilajin kohdalla: yksityisten hallussa olleet sota-ajan kummikirjeet ovat ”arvokasta lähdeaineistoa”, josta vain osa on säilynyt (mts.), mikä näkyy myös tämän artikkelin empiirisessä aineistossa (vrt. 4.2).

Tietystä marginaalisuudestaan huolimatta kummikirjeenvaihdon tutkimus voi yhtenä teemaattisena näkökulmana (vrt. Saksa 2004: 168–169) täydentää sitä kuvaa, jonka tähänastiset suomalaista kääntämisen historiaa koskevat tutkimukset, toiseen maailmansotaan liittyen myös esim. Kujamäki (2010), antavat käännöstoiminnan merkityksestä suomalaisen yhteiskunnan eri vaiheissa. Kummikirjeenvaihdon kääntämisen tutkimus on näin kytköksissä viime aikoina vahvistuneeseen tutkimukseen, joka kohdistuu kääntäjien asemaan vaikuttajina ja heidän toimijuuteensa (vrt. Paloposki 2008: 1). Lisäksi se liittyy tutkimukseen, joka selvittää käännösten roolia ihmisten arjessa nimenomaan eri tekstilajien näkökulmasta (Paloposki 2006, Vihonen & Salmi 2007, Salmi 2010): jos 40- tai 50-luvun suomalaisia olisi pyydetty ”kirjaamaan [...] tekstit, jotka olivat (tai joiden he arvelivat olevan) käännöksiä” (Vihonen & Salmi 2007: 2), moni olisi todennäköisesti maininnut juuri ulkomailta tulleet kummikirjeet.

Kuvaan tässä artikkelissani ensin sotakummikirjeiden yhteiskunnallista taustaa, ts. Suomen ja Sveitsin roolia avustustoiminnan osapuolina (kohdat 2.1 ja 2.2), sekä kummitoiminnan yleistä organisointia Suomessa (kohta 2.3). Siirryn sen jälkeen käsittelemään artikkelini

varsinaista aihetta, näiden kummikirjeiden kääntämisen toteutusta ja sen haasteita (kappale 3). Kappaleessa 4 havainnollistan sitten ilmiötä yksittäisen esimerkkiperheen ja siltä säilyneen autenttisen kirjeaineiston avulla.

2 Ilmiön yhteiskunnallinen tausta

2.1 Tilanne Suomessa

Toiseen maailmansotaan liittyvät sodat olivat alkaneet Suomessa v. 1939 ja kestäneet yhteensä noin 4 vuotta: talvisota 30.11.1939–13.3.1940, jatkosota 25.6.1941–5.9.1944 ja Lapin sota 15.9.1944–27.4.1945 (*Studia* 1996: 132–133). Talvisota oli vaatinut n. 23 000 kaatunutta, jatkosota n. 58 000 ja Lapin sota n. 1 000 (mts.). Sotaorvoksi oli jäänyt Kontion (2006: 7) mukaan n. 50 000 lasta ja soteleskeksi n. 30 000 naista (mt.: 15). Sodan päättymisen jälkeen Suomen taloudelliseen tilanteeseen vaikutti vielä sotakorvausten maksaminen Neuvostoliitolle vuosina 1945–1952 (*Studia* 1996: 99).

Näiden tapahtumien seurauksia helpottamaan suomalaisille sotaorvoille jaettiin sotakummiavustuksia Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan kautta. Korppi-Tommolan (1990: 119) mukaan apua jaettiin v. 1940–1958 yhteensä noin 2,2 miljardia markkaa. Suurimmillaan avustettavien lasten määrä oli v. 1945, jolloin heitä oli yli 38 000. Avusta noin 800 milj. tuli ulkomaisilta kummeilta (vrt. Snellman-Borenius 1959: 111), jotka muodostivat kummien enemmistön, neljää viimeistä avustusvuotta lukuun ottamatta. (mts.)

2.2 Sveitsi kummiavustusten lähtömaana

Sveitsi ei ollut osallisena toisessa maailmansodassa, kuten eivät monet muutkaan niistä maista, joista sotaorpoavustuksia Suomeen lähetettiin. Niiden ainakin kahdeksan⁴ maan joukosta, joista Snellman-Borenius (1959: 5, 24–27, liite) mukaan kummiavustuksia tuli, muodosti Sveitsi yhden hyvin varhaisen ja merkittävän lahjoittajan (mts.: 15, 24, liite). Tämä käy ilmi myös Korppi-Tommolan (1990: 120, 129) kuvauksesta: Sveitsistä ja sen kautta tuli kummiapua valiokunnan koko toiminnan ajan, yhteensä n. 64 milj. markkaa, ja avustussummat olivat Pohjoismaiden ulkopuolelta tulleista summista suurimmat. Snellman-Borenius (1959, liite) selvityksestä käy ilmi, että suurimmillaan Sveitsistä tulleet avustukset olivat v. 1947, noin 11 milj. markkaa. Vuosina 1945 ja 1949 avustusten kokonaissumma oli yli 6 milj. markkaa, v. 1950 noin 2 milj. (mts.). Tämän avun merkitys näkyy myös sotaorpojen muistelmissa: sveitsiläiset kummit mainitaan usein kirjoituksissa, joissa eri puolilta Suomea kotoisin olevat sotaorvot kertovat lapsuudestaan (esim. Kontio 2006: 31, 40, 50, 81, 97, 125, 200; Junttila & Korpinen 2009: 131).

Sveitsiläiset sotakummit, joiden sanotaan edustaneen ”Sveitsin kaikki [sic] kanttooneja, kaikkia ammatteja ja ikäluokkia” (KA b), avustivat sotaorpoja kuukausittaisilla rahalähetyksillä, jotka maan lähetystö välitti suomalaiselle avustusorganisaatiolle ja jotka maksettiin perheille neljännesvuosittain. Perheille jaettujen summien suuruudet olivat Sveitsin osalta

seuraavat: 1940–1943: 100–150 mk/kk, 1944–1958: 340–1.250 mk/kk, joskus jopa enemmän (mt.: 110; Korppi-Tommola 1990: 129–130). Joinain vuosina avustukset suoritettiin osittain tavarana⁵. Myös ylimääräisiä raha- ja tavaralähetyksiä lähetettiin. (KA b; Snellman-Borenus 1959: 107, 110–112)

Yksi selitys tälle Sveitsin osalta jo varhain alkaneelle ja pitkään jatkuneelle avustustoiminnalle löytyy eräästä valiokunnan omasta raportista, kun se toteaa, että ”pienen Suomen taistelu vapautensa puolesta on herättänyt välitöntä vastakaikua vapauden ja inhimillisyyden ihanteita vaalivassa Sveitsissä”. Raportti kertoo avustettavien määrän olevan kyseisenä vuonna⁶ ”lähes 4.000”. ja lisääntyvän ”kuukausittain sadalla, koska myötätunto ja intressi Suomen hädän alaisia perheitä kohtaan ei Sveitsissä suinkaan ole vähentynyt” (KA b)⁷.

Avustusten välittäjinä toimivat Sveitsin puolella Kansainvälinen Lastensuojelun Unioni (UIPE, L’Union internationale de protection de l’enfance)⁸, Sveitsin Punainen Risti sekä urheilijoiden lapsiin keskittynyt PIOG (Parrainage Internationale des Orphelins de Guerre) (Snellman-Borenus 1959: 26–27, 47–48), Suomessa Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan Sveitsin osasto (KA b). Tämän valiokunnan ja sen alaosastojen toimintaa kuvataan seuraavassa tarkemmin.

2.3 Mannerheimliiton sotakummivaliokunta kummitoiminnan organisoina

Vuonna 1920 Sophie Mannerheimin aloitteesta perustettu Mannerheimin Lastensuojeluliitto (Historia 5.3.2010) sai 8.4.1940 yhteyteensä sotakummivaliokunnan⁹, jonka tarkoituksena oli sotaorvoiksi jääneiden lasten auttaminen. Toiminnan aloittamista oli ehdottanut prof. Ylppö, aloitteen oletetaan tulleen Mannerheimilta (Korppi-Tommola 1990: 115, Vakka 1.4.2010). Jo toiminnan ensimmäisenä vuonna valiokuntaan liittyi monia vastaavaa toimintaa jo aloittaneita järjestöjä. Valiokunnasta tuli täten nopeasti useiden järjestöjen yhteistyöelin. Myös sosiaaliministeriö oli siinä edustettuna. Avustuksia ja varoja työn rahoittamiseen valiokunta sai myös Suomen Huollosta ja Sotamarsalkka Mannerheimin kummirahastosta. (Korppi-Tommola 1990: 116–118, 131.)

Kummien ja avustusten hankinta alkoi ensin Suomesta, mutta laajeni pian ulkomaille. Sotavuosina avustuksia saatiin ”Amerikasta”¹⁰, Sveitsistä, Unkarista, Ruotsista, Tanskasta ja Englannista, sodanjälkeisellä kaudella edellä mainittujen lisäksi (Unkaria ja Englantia lukuun ottamatta) myös Norjasta ja Islannista. (Snellman-Borenus 1959: 24–57; Vakka 1.4.2010; Sotalapset ja sotakummit 27.3.2010). Sotaorpojen kummit saattoivat siis olla joko kotimaisia tai ulkomaisia. He olivat joko yksityishenkilöitä, yhdistyksiä tai vapaamuotoisia ryhmiä, jotka sitoutuivat tietyn sotaorvon tai sotainvalidin lapsen auttamiseen vähintään kahdeksi vuodeksi (Korppi-Tommola 1990: 116). Avustukset tulivat joko rahalahjoituksina tai tavarapaketteina, kuten Sveitsin roolista puhuttaessa (ks. 2.2) jo kävi ilmi¹¹ (vrt. Snellman-Borenus 1959: 109–112).

Ulkomaisen kummitoiminnan organisoimisesta huolehtivat erilliset, eri maita varten sotakummivaliokuntaan, sen Helsingissä sijainneeseen ”kummitoimistoon”, perustetut osastot: ”Ruotsin, Tanskan, Sveitsin ja siihen liitettyä Amerikan osastot” (Snellman-Borenus 1959: 91); Unkarin, Islannin ja Norjan kummitoiminnasta huolehdittiin em. osastojen yhteydessä. Aluksi vastuu eri osastoista oli jaettu valiokunnan jäsenten kesken. Myöhemmin toiminnan laajettua kullakin osastolla oli oma, vakinainen osastonhoitaja. (mt.: 91–92)

Valiokunnan toiminta lopetettiin v. 1958 (Sotalapset ja sotakummit 27.3.2010). Sen arkistoa (831 kansiota; 79,1 hm), josta löytyy tietoja kummilapsista, kirjeenvaihtoa ja muita asiakirjoja, säilytetään Kansallisarkistossa (Pohjola, henkilökohtainen tiedonanto 1.4.2010; Arkistot 5.3.2010; Vakka 1.4.2010).

3 Kummikirjeiden kääntäminen

Edellä esitellyn valiokunnan, nimenomaan sen ulkomaisten osastojen, yksi keskeinen tehtäväalue oli kummien ja heidän avustuskohteidensa välisen kirjeenvaihdon organisointi ja käytännön toteutus. Tämä edellytti, että mm. kummien kirjeet avustettaville perheille oli käännettävä vastaanottajan kielelle. Selvitän seuraavassa, miten tätä työtä tehtiin ja miten siinä onnistuttiin.

3.1 Sotakummivaliokunta kirjallisen kääntämisen organisoijana

3.1.1 Kummikirjeet osana käännettäviä tekstejä

Valiokunnan välittämässä kirjeenvaihdossa kummikirjeet, ts. kummien kirjeet sotaorvoille (käytännössä heidän äideilleen), muodostivat kääntämistä vaatineista teksteistä vain osan – tosin ilmeisesti sen näkyvimmäksi jääneen osan. Kummikirjeiden lisäksi käännettäviin ”yksityiskirjeisiin” kuuluivat äitien vastaus- ja kiitoskirjeet lastensa ulkomaisille kummeille. Äitejä erityisesti kehoitettiin vastaamaan kummeilta saamiinsa kirjeisiin ja kertomaan mahdollisimman paljon kyseisestä lapsestaan¹², mitä pidettiin erittäin tärkeänä kummisuhteen säilymisen ja siten kummilta saadun taloudellisen tuen kannalta (vrt. alla 3.1.3). Tällaisista Mannerheimin lastensuojeluliiton kautta kulkeneista kiitoskirjeistä on mainintoja myös sotaorpojen omissa muistelmassa (Kontio 2006: 88; Junttila & Korpinen 2009: 83). Kaiken kaikkiaan näiden molempiin suuntiin kulkeneiden käännettävien kirjeiden on täytynyt muodostaa valtava aineisto, jos apua saavia lapsia oli parhaimmillaan 38 000 ja kummeista enemmistö ulkomaisia (vrt. 2.1 ja 2.2). Tervehdyksessään kummilasten äideille valiokunta puhuu tuhansista kirjeistä, jotka ”[sen] välityksellä ylläpitävät yhteyttä ulkomaisen kummin ja lapsen äidin välillä” (Mannerheim-liiton sotakummivaliokunta). Tuhansista kirjeistä puhuu myös Snellman-Borenus (1959: 94) kertoessaan käännostalkoisiin osallistuneista pyyteettömistä yksityisistä kääntäjistä (ks. 3.1.2).

Kääntämistä edellytti luonnollisesti myös kummitoiminnan organisoinnille välttämätön kirjeenvaihto eri maiden avustusorganisaatioiden välillä. Osana tätä kirjeenvaihtoa oli esimer-

kiksi ”ulkomaille ehdolle pantujen orpojen henkilötiedot” käännettävä kulloisenkin kummimaan kielelle (Snellman-Borenius 1959: 105). Toiseen suuntaan kääntämistä taas tarvittiin, kun kirjeenvaihdon kautta saatua informaatiota käännettiin niin järjestön omiin tarpeisiin kuin monien eri kotimaassa olevien tahojen, myös sotaorpojen itsensä, tarpeisiin.¹³

Edellä kuvattu kirjeenvaihto ja sen kääntäminen, niin kuin ulkomaisen avustustoiminnan koordinointi kokonaisuudessaankin ja esim. jo perehtyminen kunkin kummimaan toiveiden mukaisiin menetelmiin (Snellman-Borenius 1959: 91–92), on edellyttänyt sitä hoitaneilta valiokunnan työntekijöiltä vahvaa ja monipuolista kielitaitoa. Sellainen näkyikin selvästi esim. siinä runsaassa kirjeenvaihdossa, jota valiokunta kävi sveitsiläisten kumppaniensa kanssa, pääasiassa saksaksi ja ranskaksi, joskus myös englanniksi (KA c).

3.1.2 Kummikirjeiden (kirjallisen) kääntämisen käytännön toteutus

Ulkomailta tulleiden kummikirjeiden kääntämisestä vastaanottajien äidinkielelle – kuten myös edellä kuvatusta kääntämisestä toiseen suuntaan ja ulkomaisesta kirjeenvaihdosta kokonaisuudessaan (vrt. ed. 2.3 ja 3.1.1) – huolehtivat em. sotakummivaliokunnan eri maiden osastot. Kirjeet joko käännettiin itse tai käännettiin ulkopuolisilla (Snellman-Borenius 1959: 93–94), kuten seuraavasta kuvauksesta käy ilmi.

Snellman-Boreniuksen (1959: 94) mukaan kummitoiminnan ensimmäisinä vuosina kumminen ja lasten (ts. heidän äitiensä) välisestä kirjeenvaihdosta – ilmeisesti kokonaisuudessaan – huolehti ”kirjailijatar Kersti Bergroth avustajineen [...] osallistuen uutterasti myös kirjeiden kääntämiseen”. Käännöstoiminta oli siis hänen johdossaan (mt.: 74). Mannerheimin Lastensuojeluliiton historiikissa Korppi-Tommola (1990: 119) toteaa, että ulkomaisilta kummeilta tulleiden kirjeiden kääntämistä varten ”toimistossa oli kolme kielenkääntäjää, jotka käänsivät vilkkaimpina aikoina yli 3000 kirjettä kuukaudessa”. Tähän hän jatkaa, että ”käännöstyön tekivät vapaaehtoiset työntekijät korvauksetta” (mts.) antaen ymmärtää tarkoittavansa juuri mainitsemaansa toimiston kolmea kääntäjää. Vuodet, joita tämä tieto koskee, eivät käy lähteestä (mts.) ilmi.

Snellman-Boreniuksen (1959: 94) mukaan em. ”maisteri Bergrothin” erottua¹⁴ käännöstoiminnan hoitamista varten palkattiin erillinen työntekijä, mutta hänen toimintansa rajoittui kuitenkin pääasiassa ”kirjeenvaihtokortiston hoitoon ja käännettäväksi annettavien kirjeiden luettelointiin” (mts.). Varsinainen käännöstyö oli hoidettava vapaaehtoisen työvoiman avulla:

Suurliikkeiden, pankkien ja vakuutusyhtiöiden henkilökunnat sitoutuivat kuukausittain korvauksetta huolehtimaan sovitun kirjemäärän kääntämisestä. Samoin osallistuivat ylioppilasnuorisot, Akateemiset naiset ja ylioppilasosakunnat innolla tähän työhön. [...] Oman ihailtavan ryhmänsä muodostivat ne yksityiset kääntäjät, jotka vielä senkin jälkeen kun ei muuta vapaaehtoista apua enää voinut saada, tunnustusta ja korvausta pyytämättä suorittivat käännöstyötänsä. Näistä taidolla ja antaumuksella työnsä suorittaneista kääntäjistä mainittakoon ensisijassa professorinrouva Ines Elmgren ja fil.maist. Aini Brunila, joiden käsien kautta kulki tuhansittain sotaorpojen ja

kummien kirjeitä, kääntäjien herpaantumattomalla kiinnostuksella ja rakkaudella vaaliessa suhteen säilymiselle niin tärkeitä keskinäistä kosketusta. (mts.)

Korppi-Tommola (1990: 119) toteaa, että ”vasta v. 1947 jouduttiin turvautumaan myös palkattuun työvoimaan kirjeiden valtavan määrän vuoksi”, tarkoittaen ilmeisesti juuri varsinaiseen käännöstyöhön palkattua työvoimaa erotuksena em. organisoivalle työvoimalle. Käännöstoiminta saattoi jatkua vielä pitkään senkin jälkeen, kun valiokunnan toiminta oli virallisesti päättynyt: Korppi-Tommolan (mts.) mukaan ”Amerikankummien kirjeitä käännettiin vielä 70-luvun lopulla”.

3.1.3 Kääntämisen merkitys ja käännöstoiminnan haasteet

Snellman-Borenius (1959: 93) korostaa raportissaan kummin ja kummilapsen välisen kirjeenvaihdon ja siten myös kääntämisen merkitystä avustustoiminnan onnistumiselle: kummisuhteen osapuolten keskinäinen kirjeenvaihto oli hänen mukaansa ”kummitoiminnan kaikkein tärkeimpiä tekijöitä” ja sillä oli ratkaiseva vaikutus ”sekä suhteen laatuun että sen jatkuvuuteen” (mts.). Ongelmaksi muodostui hänen mukaansa kuitenkin voimavarojen puute. Sitä kuvatessaan kirjoittaja mainitsee nimenomaan äitien kiitoskirjeet (vrt. 3.1.1): niiden lähtemisen pääasiallisena esteenä ei hänen mukaansa ollut äitien saamattomuus, vaan kirjeiden kääntäminen kummin kielelle, erityisesti ruuhka-aikoina, esim. jouluna (mt.: 94). Äitien saamien kirjoittamiskehotusten ja toimiston voimavarojen välillä näyttää siis olleen ilmeinen ristiriita. Seuraavasta sitaatista käy ilmi, miten ongelma olisi kirjoittajan mukaan voitu ratkaista ja millaisena hän näki kääntämisen merkityksen: ”Kirjeenkääntöosasto, joka tehokkaasti olisi valvonut vastaus- ja kiitoskirjeiden lähettämistä ja samalla huolehtinut kirjeiden tyydyttävästä kääntämisestä olisi varmaankin ollut omiaan edistämään kummisuhteiden jatkumista” (mts.). Snellman-Boreniuksen (1959: 94) mukaan Kersti Bergroth oli ennen eroaan Liitolle osoittamassaan muistiossa erityisesti korostanut ”herkän, hienovaraisen käännöksen merkitystä” ja todennut¹⁵, että ”suomalaisten äitien ja lasten hieman avuton, mutta koruttomuudessaan liikuttava kirjoitustapa menettää kokonaan viehätöksensä ja samalla myös tehonsa taitamattoman kääntäjän käsissä”. Ammattitaitoisuuden – ja ammattimaisuuden – merkityksen korostus näkyy seuraavastakin Bergrothia referoivasta otteesta:

Kummitoiminnan jatkuvuuden kannalta kirjailija piti tärkeänä, että muutamia päteviä, kummitööhön innostuneita kääntäjiä palkattaisiin kummitoimistoon. Kannattaako todella, hän kysyi, vaarantaa miljoonia, jotta muutama kymmentuhat säästyisi? (Snellman-Borenius 1959: 94)

Kääntämisen laadulle annettu painoarvo on nähtävissä myös seuraavassa Snellman-Boreniuksen (1959: 95) kannanotossa:

Innostamalla ja rohkaisemalla [...] äitejä ja lapsia luottavaisesti tarttumaan kynään ja tulkitsemalla heidän arat kiitoksensa niin, että niille ominainen, sydämellisen kaunis sävy säilyi, olisi kummitoimisto voinut lujittaa kummisuhteita, sensijaan että niistä moni nyt elävoittävän kosketuksen puutteesta ennen aikojaan tuhoutui.

Em. kuvauksissa Snellman-Borenius ja Bergroth puhuvat voimavarojen puutteesta kiitos- ja vastauskirjeiden kääntämisessä kummien kielelle. Voimavarojen puutteen on kuitenkin täytynyt vaikuttaa myös kummikirjeiden kääntämiseen avustettavien kielelle, sillä monet kirjeet saapuivat vastaanottajilleen alkuperäisessä muodossaan, mistä löytyy mainintoja myös sotaorpojen muistelmateoksista (esim. Kontio 2006: 137) ja mikä näkyy myös tämän tutkimuksen autenttisista esimerkeistä (ks. 4.2.2).

3.2 Yksityinen kääntäminen/käännättäminen

Osa ulkomaisista kummikirjeistä saapui vastaanottajilleen vieraskielisinä, todennäköisesti sotakummivaliokunnan ulkomaiden osastojen puutteellisten voimavarojen vuoksi. Vastaanottajien oli tällöin ilmeisesti itse löydettävä kirjeilleen kääntäjä. Korppi-Tommola (1990: 124) tosin toteaa, että ”Mannerheim-liiton osastot yrittivät helpottaa tilannetta kielitaidottomia perheitä auttamalla”, mutta ei mainitse, mitä apua hän tarkoittaa. Hänen mukaansa ”kirjeenvaihto pysyi koko ajan ongelmana” ja ”valituksia tuli ajoittain kummien turhaan odotellessa kirjettään”, viitaten täten ongelmiin kummeille menevien kirjeiden kirjoittamisessa. Korppi-Tommolan mukaan ”pääosin järjestelmä kuitenkin toimi” (mts.).

Yksityisesti käännetettyjen kirjeiden kohdalla lienee ollut kyse pääasiassa suullisesta, maallikoilla teetetystä kääntämisestä. Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta käy Kontion (2006: 137) teoksesta löytyvä muistelu, jonka mukaan Ruotsista tulleet kirjeet ”suomensi joku yhteiskoulun maistereista”. Sotaorpojen muistelmassa kummikirjeisiin viitataan melko usein (esim. Kontio 2006: 65, 95, 137), kirjeiden kääntämisestä/käännättämisestä sen sijaan löytyy mainintoja vain harvoin.

4 Autenttisia esimerkkejä säilyneistä kummikirjeistä

4.1 Esimerkkiperheen tausta ja kummiavustusten merkitys

Tässä artikkelissa esittelemäni kummikirjeet ovat tulleet nelilapsiselle perheelle, jonka isä oli kaatunut jatkosodan alussa kesällä 1941 (mm. KA a). Tuolloin perheessä oli kolme lasta: 4-, 3- ja 1-vuotiaat, neljäs syntyi 3 kk isänsä kuoleman jälkeen. Perhe eli maaseudulla Pohjois-Pohjanmaalla: kirkonkylään oli matkaa 8 km, lähimpään kaupunkiin n. 60 km. Kyse oli maanviljelyksellä elävistä pientilallisista (mts.). Arjesta selviämistä vaikeutti lähiympäristön suuri kaatuneiden määrä: omassa pihapiirissä heitä oli kolme (Männikkö, henkilökohtainen tiedonanto 14.4.29010), koko kunnassa 105 (Hyyryläinen 1988: 16, 19–23). Sotaorpoperheiden taloudellisia tilanteita säännöllisesti tarkistaneet sotakummivaliokunnan paikkakunta-kohtaiset yhteyshenkilöt perustelivat lausunnoissaan kyseisen perheen avuntarvetta esim. miestyövoiman palkkaamisen tarpeella, hallatuhilla ja puutteellisella toimeentulolla (KA a).

Oheisten (ks. alla) kirjeiden kirjoittaja, Baselissa asunut yksityishenkilö, toimi perheen nuorimman lapsen kummina. Häneltä saapuneet tässä artikkelissa esitellyt kirjeet muodostavat

vain osan kyseisen perheen hallussa säilyneistä sotakummeihin liittyvistä dokumenteista: myös kotimaisilta ja ruotsalaisilta kummeilta saapuneita kirjeitä on säilynyt, samoin sotakummivaliokunnan äideille yhteisesti osoittama kirje sekä valiokunnalta tulleita ilmoituksia kummin löytymisestä. Arkistolähteiden ja perheellä säilyneiden dokumenttien perusteella näiltä kummeilta tulleet avustukset ovat sijoittuneet vuosille 1941–1950. Sveitsin kummi on avustanut perhettä vuosien 1942 ja 1950 välisenä aikana, ilmeisesti kuitenkin katkonaisesti (vrt. kirje vuodelta 1947).¹⁶

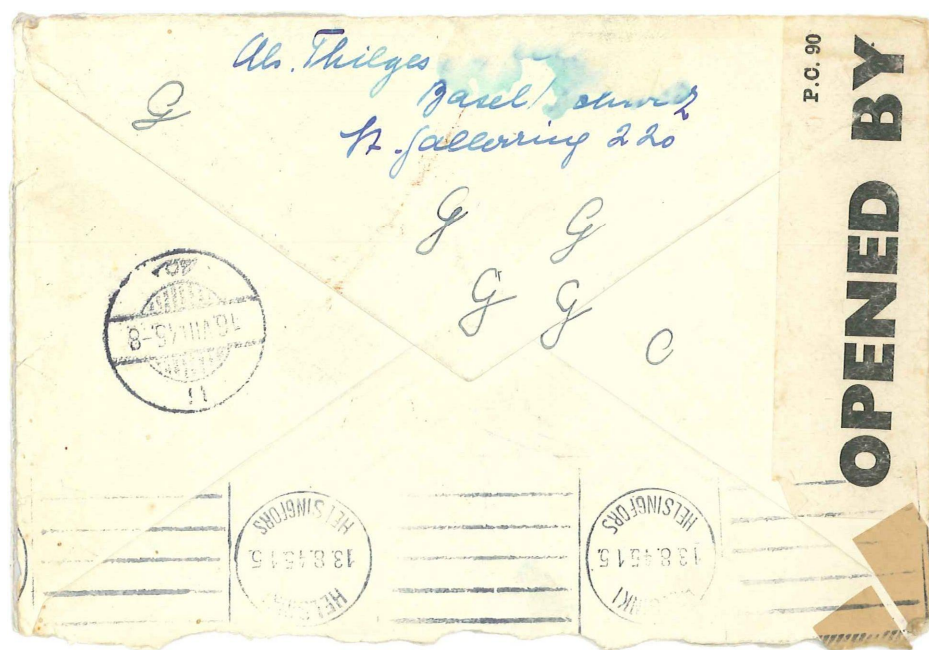
4.2 Sveitsistä tulleet kummikirjeet

Esittelen seuraavassa kolme em. Sveitsin kummilta tullutta kirjettä: yhden suomennetun, v. 1947 kirjoitetun kirjeen (kuva 2) ja kaksi alkuperäisenä, saksankielisenä tullutta kirjettä vuosilta 1949 ja 1950 (kuvat 3a, 3b ja 4). Lisäksi esimerkkiaineistoni sisältää yhden, pian sodan loppumisen jälkeen v. 1945 tulleen kirjeen, josta on säilynyt vain kirjekuori (kuvat 1a ja 1 b). (Onko tuona vuonna tullut kirje saapunut alkuperäisenä vai käännettynä, siitä ei ole tietoa.) Muita Sveitsistä mahdollisesti tulleita kirjeitä ei perheen hallussa ole säilynyt.

Kirjekuorten leimoista (esim. vuoden 1945 kirje, ks. kuvat 1a ja 1b)¹⁷ käy ilmi, että kirjeet ovat tulleet Helsingissä sijainneen kummitoimiston kautta – toisin kuin kotimaisten kummien kirjeet (Snellman-Borenius 1959: 68). Näin on laita sekä käännettynä että alkuperäisinä tulleiden kirjeiden kohdalla.

Kuva 1a. Vuonna 1945 saapunut kirjekuori etupuolelta (kirje kadonnut).

Kuva 1b. 1945 saapunut kirjekuori takapuolelta (kirje kadonnut).

Kirjeet – ainakin käännetyt¹⁸ – on siis ensin avattu Helsingissä ja lähetetty sitten suomennettuina varsinaiselle vastaanottajalle. Alkuperäiset kirjeet on mahdollisesti säilytetty toimiston arkistossa ainakin jonkin aikaa. Valiokunnan arkistosta löytyy nimittäin myös alkuperäisiä kummeilta saapuneita kirjeitä, joista on täytynyt lähteä eteenpäin vain käänнос. Esimerkkiperheeni saaman käännetyn kirjeen alkuperäisversiota ei ainakaan toistaiseksi ole laajasta arkistoaineistosta (vrt. 2.3) löytynyt. Teoriassa valiokunnan arkisto saattaa sisältää myös sellaisia alkuperäisiä kirjeitä, joiden käännökset eivät ole säilyneet. Tutkimusta vaikeuttaa se, ettei kyseistä arkistoa ole järjestetty (Vakka 1.4.2010). Edellä (1; 2.2) mainittiin, että sotaorvot vastaanottivat kummeiltaan myös tavara-apua. Kummikirjeet eivät kuitenkaan näytä tulleen pakettien mukana, vaan erillisinä lähetyksinä, mikä käy ilmi jo em. kirjekuoristakin. Esittelen seuraavassa ainoan perheen hallussa säilyneen, em. sveitsiläiseltä kummilta käännettynä tulleen kummikirjeen.

4.2.1 Käännetty kirje

Baselissa 22/1, 1947.

Rakas rouva Alatalo,

auriksi uudelle modelle sydämellisinmieliset on-
nentoirotukseni. Täytyykööt kaikki toisomukset,
joita teette itsessänne ja rakkaitten lastenne puolesta.
Tuletapauksessa iloitsen, että teidän tulee jättää
kuntoon pinnä määrin, mitä 16/8 päivätytän rak-
kaarta Kirjeestänne olen saanut tietää. Myös uu-
den modelle onnentoirotukseni samoin kuin neidän
valokuvan Teistä ja lapsistänne olen kiittäen
saanut. Teidän neijäille oikein rakkaalta ja
pöytäältä. Ja minä toivon sydämeltä että te sai-
itte lapsistänne kokea vain hyvää.

Mitä arinun nyt täytyy Kirjoittaa Teille, se
on minusta suunnattoman vaikeaa. Toisenlaiset
henkilökohtaiset suunnat vastivat rakkaami
sillä tavoin, että minulle ole mahdollista
puolta Teille joka Ruokavai apua. Lisäksi tu-
lee se että minun mekas sairaalassa vai-
keita jatkattuna leikkauksessa, joka kestää vii-
kote viikkoon.

Sitä huolimatta tulen Teitä ajattelemaan ja
autamaan kunlla jotain itsestäni.

Ystävällisimmin
Teille ja rakkaalle lapsillenne, erikoisesti Paavalleni
Kerstiä rakasta ja hyviä

Teidän
Hildeg Thilges-Dallay

Kuva 2. Vuonna 1945 kirjoitettu suomennettu kirje.

Yllä olevan kirjeen kääntäjä ei ole tiedossa, sillä kääntäjästä ei kirjeessä ole merkintää¹⁹. Kummikirjeiden kääntämistä käsittelevien lähdeostosten (Snellman-Borenus 1959, Korppi-Tommola 1990) perusteella on myöskin vaikea tehdä päätelmiä siitä, missä ja millaisen avun turvin kirje on käännetty. Syynä on näiden lähteiden tarjoamien tietojen vähäisyys, epätäsmällisyys ja osin ristiriitaisuuskin. Korppi-Tommolan perusteella yllä olevan kirjeen on kääntänyt korvauksetta joku kummitoimiston kolmesta vapaaehtoisesta työntekijästä tai sitten joku palkatun työvoiman edustaja, jollaisia ryhdyttiin hänen mukaansa käyttämään lisäapuna juuri oheisen kirjeen kirjoitusvuodesta 1947 lähtien (vrt. ed. 3.1.2). Snellman-Borenus (1959: 94) sen sijaan toteaa, että ”maisteri Bergrothin erottua [ilmeisesti toiminnan ensimmäisten vuosien jälkeen] varsinaisessa käännöstyössä oli turvauduttava vapaaehtoiseen apuun”, joka taas saattoi muodostua paitsi maallikoiden myös hyvin ammattitaitoitteiden kääntäjien työstä (vrt. 3.1.2).

Yllä olevan käännöksen kieliasu, pitäytyminen lähtökielelle tyypillisissä tekstilajikonventioissa (puhuttelut, lopputervehdykset) ja lähtökielellä ”kiinni olevien” ilmausten ja lauserakenteiden käyttö, viittaavat ennemminkin kokemattomaan kääntäjään sekä puutteisiin kieli- ja kulttuurierojen tiedostamisessa ja myös lähtökielen hallinnassa, vaikkapa tietyn sanan eri merkitysvarianttien ja -vivahteiden tuntemisessa. Esimerkiksi puhe *rakkaasta kirjeestä* ja ilmaus *näyttää oikein rakkaalta* valokuvaan viittaamassa antavat olettaa, että kääntäjä on tuntenut alkuperäisessä tekstissä oletettavasti käytetyn sanan *lieb* merkityksen ’rakas, kallis’, mutta ei sen muita, eri konteksteissa mahdollisesti realisoituvia merkityksiä (ks. esim. Korhonen 2008). Käännöksen kieltä tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon, että monet em. piirteet voivat olla myös merkki suuren työmäärän aiheuttamasta kiireestä (vrt. 3.1.3; Snellman-Borenus 1959: 94). Lisäksi on huomattava, että ainakin osittain em. piirteissä voi olla kyse myös kääntäjän tietoisesta halusta säilyttää tekstin tietynlainen vieraus ja siten välittää lukijalle tuntumaa lähtökielen kulttuurista. Myöskään ajan vaikutusta sekä kieleen itseensä että kääntämisen yleisiin normeihin ei pidä tarkastelussa unohtaa²⁰. Kummikirjeisiin liittyvistä dokumenteista ja kirjallisuudesta ei toistaiseksi ole löytynyt tietoa siitä, millaisia ja minkä verran ohjeita kääntäjät ovat työhönsä saaneet.

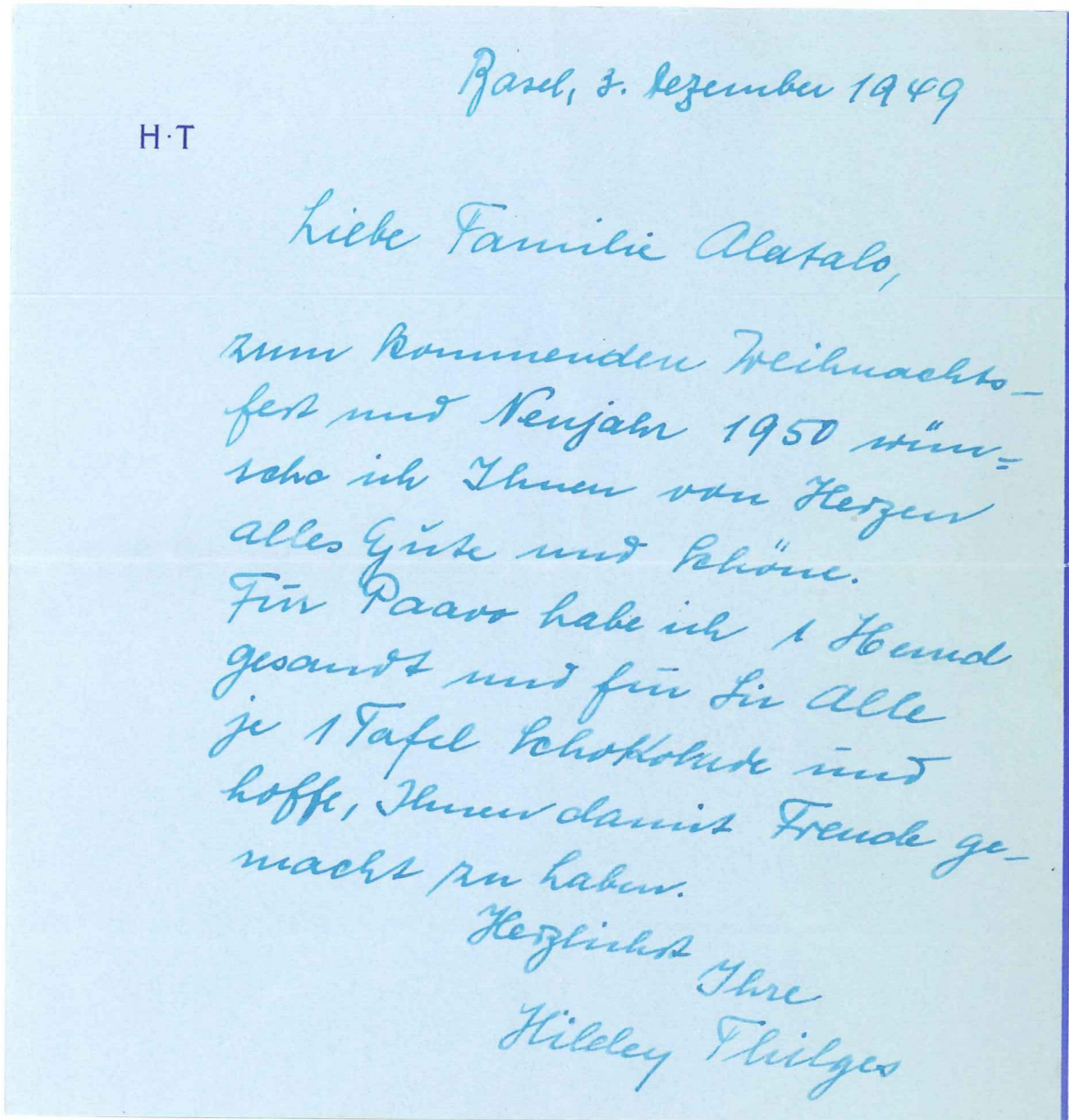
Vaikka yllä oleva kirje on ilmeisesti käännetty kiireellä, käsin kirjoittaminen ja siinä huolellisuuteen pyrkiminen (vrt. tekstin vähäiset kirjoitusvirheet) kertovat omistautumisesta asialle ja aitouden vaikutelmaan pyrkimisestä. Kirjoituskoneita lienee useimmiten ollut saatavilla ja osa käännetyistä kummikirjeistä onkin kirjoitettu koneella: esim. ao. perheellä on säilynyt sekä koneella että käsin kirjoitettu ruotsalaisen kummin kirje. Molemmat on kirjoitettu Mannerheimliiton omalle arkille: siten ne on ilmeisesti myös käännetty vasta valio-kunnan toimesta. Yksi esimerkki Sveitsistä tulleesta, suomennetusta, ja nimenomaan koneella kirjoitetusta kummikirjeestä – tosin kortin muodossa – löytyy Tuomisen (2005: 121) teoksesta.

4.2.2 Kirjeiden omaa käännättämistä vaativat alkuperäiset saksankieliset kirjeet

Kuten edellä on todettu, esimerkkiperhe vastaanotti osan Sveitsistä tulleista kummikirjeistään alkuperäisinä, kääntämättöminä (vrt. 4.2. ja 3.2). Esittelen seuraavassa nämä vuosina 1949 ja 1950 kirjoitetut kirjeet ja toisesta myös kirjekuoren, jonka leimasta käy ilmi, että kyse oli ”joulupostista”.

Kuva 3a. Vuonna 1949 kirjoitetun kirjeen kirjekuori (kirje kuvassa 3b).

Kuva 3b. Vuonna 1949 kirjoitettu alkuperäinen saksankielinen kirje.

18/ Dezember 1950

Liebe Frau Alatalo,

Ihnen und den Kindern wünsche
ich von Herzen alles Gute! Ein Paket
ist für Sie unterwegs, damit Sie von
der Patin etwas unter den Baum
legen können. Ich wäre Ihnen
dankbar, wenn Sie mir den Empfang
mit Inhaltsangabe bestätigen
würden.

Mein Mann muß im Januar
seine sechste Operation machen
lassen; diesmal am Auge. Mir
geht es ganz gut; das Herz will
manchmal nicht mehr. In der
Welt sieht es auch wieder bö
aus.

Recht gute Gesundheit
mit liebe Grüße
Ihre
Hildegard Hilges-Delley

5x Keks
1/2 Cafe
1 Glas
1 Packchen
f. Paavo

Kuva 4. Vuonna 1950 kirjoitettu alkuperäinen saksankielinen kirje.

Näille alkuperäisinä saksankielisinä tulleille, joulupaketeista kertoville kirjeille piti ao. perheen itse löytää kääntäjä. Kirjeet käytiin käännettävässä kirkonkylällä asuneella saksaa hallinneella ”Porin neidillä”: omassa lähipiirissä ei ollut saksaa sen enempää kuin muitakaan vieraita kieliä taitavia henkilöitä (Männikkö, henkilökohtainen tiedonanto 14.4.2010).

Esimerkkiperheeni onnistui löytämään saksankielisinäkin tulleille kirjeille kääntäjän, mutta monilla pienillä syrjäkylillä sopivan henkilön löytäminen on varmasti ollut vaikeaa, ellei mahdotonta. Kääntäjän löytyminen olisi kuitenkin ollut tärkeää jo siksi, että äitien toivottiin vastaavan saamiinsa kirjeisiin (vrt. 3.1.1); kirjeeseen, jota ei ymmärrä, on vaikea vastata. Kuten edellä todettiin (3.1.3, 3.2), kielitaidon (Korppi-Tommola 1990: 124) ja kääntäjien puutteen (Snellman-Borenus 1959: 94) takia vastauskirjeiden lähettäminen oli toiminnan yksi ongelmakohta. Oheisten kummikirjeiden kirjoittaja on kuitenkin saanut kirjeisiinsä myös vastauksen, ainakin yhden kerran: vuoden 1947 kirjeessä hän kiittää saamaansa kirjeestä ja kuulumisista.

5 Yhteenveto ja loppusanat

Sveitsistä, kuten myös muualta ulkomailta tulleet sotakummikirjeet, ovat tulleet vastaanottajilleen Helsingissä sijainneen ”kummitoimiston”, Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan, kautta: sen ulkomaisten osastojen vastuulla ei ollut pelkästään avustustoiminnan koordinointi vaan myös ulkomaisten kummien ja suomalaisten sotaorpojen välinen kirjeenvaihto, mikä merkitsi sekä kummeilta tulleiden kirjeiden että äitien kirjoittamien kiitos- ja vastauskirjeiden välitys- ja käännoistyötä.

Osastojen voimavarat näyttävät kuitenkin olleen ristiriidassa tuohon kirjeenvaihtoon kohdistuneiden niin määrällisten kuin laadullistenkin tavoitteiden ja ihanteiden kanssa. Toimisto kyllä käänsi ja käänätti, kuin käännoistomisto ikään, mutta koska ammattitaitoista työvoimaa ei voitu riittävästi palkata – eikä haaveena ollut erillinen ”kirjeenkääntöosasto” toteutunut – kirjeitä jouduttiin käännettämään myös talkootyönä toimiston ulkopuolella: kirjeitä käänsivät sekä taitavat ”yksityiset kääntäjät” (Snellman-Borenus 1959: 94) että hyvin monenkirjava joukko maallikoita (vrt. 3.1.2). Silti voimavarat eivät riittäneet kaikkien kirjeiden kääntämiseen.

Resurssien puutteen vaikutukset havainnollistuvat myös tässä artikkelissa esitellyssä autenttisessa esimerkkiaineistossa. Osa kummikirjeistä käännettiin tai käännettettiin ja lähetettiin sen jälkeen jopa hyvin aidonnäköisinä versioina (vrt. kuva 2 kohdassa 4.2.1) eteenpäin. Osa lähti kuitenkin alkuperäisinä, kääntämättöminä vastaanottajilleen (vrt. kuvat 3b ja 4 kohdassa 4.2.2), jolloin käännettäminen jäi vastaanottajien itsensä harteille. Nämä kirjeet lienee useimmiten käännetty suullisesti jollain lähiympäristöstä löytyneellä kyseistä kieltä hallinneella maallikolla; näin myös esimerkkitapauksessani (vrt. 3.2).

Monet sotakummikirjeitä kääntäneet käyvät esimerkkeinä kääntäjistä, jotka toimivat ammattimaisen kääntäjän tavoin (vrt. Paloposki 2008: 2) ennen kuin varsinainen kääntäjän-

koulutus oli Suomessa alkanut (vrt. Saksa 2004: 154): työnsä yhteiskunnallinen merkitys mielessään he käänsivät suuria määriä äitien ja kummien kirjeitä asettaen tuotoksilleen korkeita laadullisia tavoitteita. Tuossa työssään he olivat paitsi tiedon välittäjiä ja kulttuurien tulkkeja, myös eri tahoja palvelevia tiedon hankkijoita ja muokkaajia (vrt. Paloposki 2008: 1–2). Silti hekin näyttävät olleen ”vaikuttajayksilöitä”, joiden työ näiden arjen tekstien kääntäjinä on jäänyt piiloon (vrt. mts.: 1), niin heidän omana aikanaan (vrt. ed.) kuin myöhemminkin. Tietoa ja tutkimuksia heidän työstään ja sen tuloksista ei juurikaan näytä olevan (Snellman-Boreniuksen 1959 ja Korppi-Tommolan 1990 kuvauksia lukuun ottamatta), kuten ei Suomeen tulleista sotakummikirjeistä muutenkaan. Suomalaiset sotaorvot näyttää kokonaisuudessaan olevan vasta vähän tutkittu aihealue.

Kääntämisen näkökulmasta katsottuna tiedon ja tietoisuuden lisääminen tässä artikkelissa kuvatussa laajasta toiminnasta lisäisi sekä ymmärrystä kääntäjän työn merkityksestä että kääntäjän näkyvyyttä – tässä tapauksessa tekisi tunnetuksi käännöstoiminnan välttämättömyyttä ja kääntäjien roolia myös lähimenneisyydessämme. Sotakummivaliokunnan eri maiden yksiköt ovat muodostaneet kansainvälistä toimintaa harjoittaneen organisaation, jonka työllä on ollut tärkeä yhteiskunnallinen merkitys: eikä vain kansantaloudellinen vaan myös kulttuurinen. Kummisuhteet loivat eri kulttuurien välisiä kontakteja paitsi eri maiden ja organisaatioiden myös yksittäisten ihmisten välille. Näissä prosesseissa kääntämisellä oli keskeinen rooli.

Lähteet

Tutkimusaineisto (kirjeet)

Thilges-Delley, Hildey 1945, 1947, 1949 ja 1950, Basel, Sveitsi. Vastaanottaja Elsa Alatalo, Yli-Ii. Haltija Hilka Männikkö.

Mannerheim-liiton Sotakummivaliokunta: Tervehdys kummilasten äideille. (Ei päiväystä.)

Kirjallisuuslähteet

Arkistot. *Mannerheimin lastensuojeluliitto*. Saatavissa <http://www.mll.fi/mll/historia/arkistot/> [viitattu 5.3.2010].

Hietanen, Kaarina 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana. Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 474. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Saatavissa: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6436-2.pdf> [viitattu 20.8.2010].

Historia. *Mannerheimin lastensuojeluliitto*. Saatavissa: <http://www.mll.fi/mll/historia/> [viitattu 5.3.2010].

Hyyryläinen, Toivo (toim.) 1988: *On isät täällä taistelleet*. Yli-Iin veteraanikirja. [Yli-Ii]: Yli-Iin kunta, Yli-Iin seurakunta, Osakeyhtiö Liitto.

Junttila, Sirkka & Aila Korpinen 2009. *Tuleehan isä takaisin, tuleehan*. *Minulla oli omaa isää ikävä*. Nivala: Oulun Eteläisen Sotaorvot ry.

KA a = Henkilökortisto. Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan arkisto. *Kansallisarkisto*. Helsinki.

KA b = Sveitsin kummitoimintaa (selostus). (Ei päiväystä eikä tekijää.) Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan arkisto. *Kansallisarkisto*. Helsinki.

KA c = Sveitsin aatteellinen kirjeenvaihto ja työn käytännöllinen suoritus. Pestalozzi. Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan arkisto. *Kansallisarkisto*. Helsinki.

Kontio, Helena (toim.) 2006. *Kaipaasin sinua, isä. 1939–1945 sodissa isänsä menettäneiden kertomuksia*. 2. p. Oulu: Oulun Seudun Sotaorvot ry.

Korhonen, Jarmo (päätoim./Hrsg.) 2008. *Saksa-suomi-suursanakirja. Großwörterbuch Deutsch-Finnisch*. Helsinki: WSOY.

Korppi-Tommola, Aura 1990. *Terve lapsi – kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920–1990*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kujamäki, Pekka 2010. Dolmetscher und Übersetzer im Zweiten Weltkrieg: unbekannte Statisten auf der Bühne von Konflikten? Esitelmä. *Lictra 2010. IX. Leipziger Internationale Konferenz zu Grundfragen der Translatologie. Translationsforschung – Internationale Synergien*, Leipzig 19.–21.5.2010.

Männikkö, Anne 2010. Käännöksiä sotaorpojen arjessa. Poster. *VIII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumi*, Helsinki 23.–24.4.2010.

Männikkö, Hilka. Puhelutiedonanto 14.4.2010.

Paloposki, Outi 2004. Kääntäminen historiassa. Teoksessa: Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) *Alussa oli käännös*. 4. p. Tampere: Tampere University Press, 349–373.

Paloposki, Outi 2006. Käännökset ympärillämme. Esitelmä. *IV Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumi*, Savonlinna 20.–21.4.2006.

Paloposki, Outi 2008. Kääntäjät, koulutus ja kansanvalistus. Teoksessa: Kalle Konttinen, Minna Kumpulainen & Tuija Luokkakallio (toim.) *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 2*. Saatavissa: <http://www.sktl.net/mikaEL/vol2.php> [viitattu 29.3.2010].

Pohjola, Marja. Kansallisarkisto. Puhelutiedonanto 1.4.2010.

Poimintoja toiminnasta. *Mannerheimin lastensuojeluliitto*. Saatavissa: <http://www.mll.fi/mll/historia/toiminta/> [viitattu 5.3.2010].

Riikonen, H. K., Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) 2007. *Suomenoskirjallisuuden historia I–II*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saksa, Silja 2004. *Babelin perilliset. Kääntäjien ja kääntämisen historiaa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Salmi, Leena 2010. 'Translations around us' – the amount of translated text in the everyday life. Esitelmä. *VIII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumi*, Helsinki 23.–24.4.2010.

Snellman-Borenus, Clara 1959. *Kumminlahja sotaorvon turvana. Sotakummitoiminnan vaiheet 1940–1958*. Helsinki: Mannerheimliiton Sotakummivaliokunta.

Sotalapset ja sotakummit. *Arkistolaitos*. Saatavissa: <http://www.arkisto.fi/fi/मितiedonjyvaeset/#sotalapset> [viitattu 27.3.2010].

Studia. *Studia-tietokeskus*. Ry-Ö. 1996. 3. uud. p. [Espoo]: Weilin + Göös.

Tuominen, Leila K. 2005. *Sotaorpojen ja sotalasten kokemuksia. Etelä-Satakunnan ja Vakka-Suomen sotaorpojen ja sotalasten kirjoituksia*. [Kalanti]: Leila K. Tuominen.

Vakka = Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan arkisto. *Vakka-arkistotietokanta*. Saatavissa: <http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/EtuSivu.action> [viitattu 1.4.2010].

Vihonen, Inkaliisa & Leena Salmi 2007. Arjen käännostekstien jäljillä. Käännökset ympärillämme -hankkeen jatkoa. Teoksessa: Jarmo H. Jantunen, Minna Kumpulainen & Tuija Luokkakallio (toim.) *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 1*. Saatavissa: <http://www.sktl.net/mikael/vol1.php> [viitattu 29.3.2010].

---

¹ Em. posteria (Männikkö 2010) lukuun ottamatta tiedossani ei ole yhtään tähän aiheeseen keskittyvää tutkimusta.

² Korppi-Tommolan (1990: 119–120) mukaan sotakummikirjeitä on käännetty osin jopa 70-luvulle asti (ks. 3.1.2.).

³ Käännettäviksi kirjeet voivat kuitenkin tulla esim. oikeudenkäynnin aineistona (ks. esim. Hietanen 2005: 71, 164).

⁴ Korppi-Tommolan (1990: 120) mukaan maita olisi ollut seitsemän. Sekä Snellman-Borenus (1959: 26–27) että Korppi-Tommola (1990: 129) mainitsevat varsinaisten kummimaiden lisäksi myös Kanadan, Etelä-Amerikan ja Uuden Seelannin kummit, joiden avustukset tulivat Sveitsissä sijainneen järjestön (UIPE) kautta.

⁵ Kahden kuukauden avustusten korvaamista tavarana on kuvattu esim. näin: ”Kummilapset saivat 1 kg. villalankaa, sukkapuikot, 4 lankarullaa, 1 kamman sekä nahkalappuja yhden kenkäparin pohjiin kiinnittämiseksi”. Kahden kuukauden avustuksen saattoi korvata myös villahuopa. (KA b)

⁶ Kyseinen, Sveitsin kummitoimintaa koskeva, valiokunnan arkiston raportti ei sisällä päiväysmerkintää eikä kirjoittajaa.

⁷ Lukumäärän kehityksestä tarkemmin, ks. Korppi-Tommola (1990: 129), joka mainitsee luvun 4000, tosin hänkin ilman tietoa ajankohdasta.

⁸ Tälle järjestölle mainitaan myös nimitys ”Kansainvälinen Lastensuojeluliitto (Union Internationale du Secours aux Enfants)” (KA b).

⁹ Viralliseksi nimeksi tuli ”Mannerheimliiton Sotakummivaliokunta”. Arkistonmuodostajan nimitys Vakka-tietokannassa: ”Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry. Sotakummivaliokunta”, arkiston nimi: ”Mannerheimliiton sotakummivaliokunnan arkisto” (Vakka 1.4.2010).

¹⁰ Snellman-Borenus (1959) puhuu teoksessaan ”Amerikasta”; käyttäen tosin liitteessään nimitystä ”U.S.A”. Termiä ”Amerikka” käyttävät myös muut tässä yhteydessä käyttämäni lähteet.

¹¹ Aiheesta tarkemmin, ks. Snellman-Borenus (1959: 109–112).

¹² Äideille osoittamassaan tervehdyskirjeessä valiokunta antaa tähän yksityiskohtaisia vinkkejä (Mannerheimliiton Sotakummivaliokunta [ei päiväystä]).

¹³ Yksi esimerkki sotaorvoille tarkoitettua, kääntämistä edellyttäneestä tekstistä löytyy Kontion (2006: 84) teoksesta: Sveitsin Punaisen Ristin Lasten Avun suomalaisen avustustoimikunnan kirje suomalaisille sotaorpoille ei kokonaisuudessaan ole käännös, mutta on ulkomaiseen kirjeenvaihtoon perustuvana edellyttänyt kääntämistä.

¹⁴ Eron syytä ei lähteessä mainita, mutta alla olevat hänen ajatustensa siteeraukset antavat aiheen olettaa, että taustalla on ollut turhautuminen työn arvostuksen ja voimavarojen vähäisyyteen.

¹⁵ Kyse on ilmeisesti Bergrothin sanoista, vaikka Snellman-Borenus (1959: 94) ei sitä tekstissään selvästi ilmaisekaan.

¹⁶ Kirjeet ja niihin liittyvät ao. perhettä koskevat taustatiedot julkaistaan tässä artikkelissa oikeudenomistajien luvalla (Männikkö, henkilökohtainen tiedonanto 14.4.2010).

¹⁷ Muitakin kuoria on säilynyt, mutta tilan säästämiseksi niistä esitellään tässä työssä vain osa.

¹⁸ Lähteistä ei toistaiseksi ole käynyt ilmi, ovatko myös kääntämättömät avattu ennen eteenpäin lähettämistä.

¹⁹ Kääntäjän ilmoittaminen ei näytä olleen tapana, sillä tätä tietoa ei näy muissakaan vastaani tulleissa sotakummikirjeiden käännöksissä.

²⁰ Näihin eroihin ei tämän artikkelin puitteissa ole mahdollista tarkemmin mennä. Myös käännöksen kattavampi kielellinen analyysi on jätettävä muuhun yhteyteen.